

El patrimoni natural: la flora i la vegetació

XAVIER
VIÑAS

El patrimoni natural de l'Alta Garrotxa és ric i divers. I de tota l'àrea situada al nord del curs mitjà del Fluvià, que de manera tradicional forma part de l'Alta Garrotxa, sens dubte la part més interessant des del punt de vista naturalista és la central, la més abrupta, incomunicada i inhòspita; d'on prové, en definitiva, el nom de *Garrotxa* pel que té de terra «aspra, trencada i de mala petja». Aquesta part, constituïda sobretot per roques calcàries, és la que integra majoritàriament l'Espai d'Interès Natural declarat per la Generalitat de Catalunya. No obstant això, i a tall de cinzell perifèric de la part protegida, la plana propera als cursos baixos dels rius Llierca i Fluvià conté alguns elements botànics singulars, en un marc d'alt valor paisatgístic a causa de l'ús predominantment agrícola a què és dedicada. I, finalment, també les terres del nord-oest, des de Rocabruna al Montfalgars, de clima extraordinàriament humit i constitució geològica ben diferent, aporten una diversitat important al conjunt de l'Alta Garrotxa en incorporar-hi elements de connotacions atlàntiques, subalpines i silicícules propis de la vall de Camprodon i de les muntanyes més altes del Ripollès veí.

Pel que fa al sector central, la seva altitud està compresa entre els 300 i els 1.550 m, i

per mor del seu aïllament és un territori ben conservat i cobert íntegrament per bosc. De relleu laberíntic i sovint molt abrupte, aquesta part és vertebrada per un conjunt de rius tributaris del Fluvià que determinen, en discórrer ara de nord a sud i després d'est a oest, una sèrie d'unitats força ben caracteritzades.

De manera general, la vegetació dominant en aquest sector és l'alzinar, en les seves variants de terra baixa (*Quercetum ilicis galloprovinciale*) i muntanyenc (*Quercetum mediterraneo-montanum*), que arriben a fer-se, pels solells, fins a una altitud de 1.200 m al Bassegoda i de 800-900 m al Comanegra. Sovint aquests alzinars, molt atapeïts, recobreixen d'una catifa densa els vessants i les lleixes del rocam. Per sobre del seu domini queda poc territori, però als solells s'estableix el feu de la roureda de roure martinenc (*Buxo-Quercetum pubescentis*) fins al capdamunt dels cims més alts. Els obacs, en canvi, pel fet que tenen una humitat més

Pineda El Mont: Aspectes de la pineda de la part alta de l'obaga del Mont (*Primulo-Pinetum*).

XAVIER VIÑAS

XAVIER VÍNAS

Iberis: *Iberis sempervirens*, una planta subalpina que es fa excepcionalment a la part alta del Bestrecà.

elevada, són domini de la roureda de roure martinenc ja a partir dels 350 o 400 m d'altitud, i més amunt, d'esplèndides fagedes (*Fagion*). D'aquesta manera, en les valls orientades d'est a oest hi ha una gran dissimetria entre obacs i solesls, cosa que no passa en les valls disposades de nord a sud, en les quals els alzinars tenen una presència més profunda i generalitzada.

Al llarg dels llits dels rius, afavorits per l'aigua que porten —almenys algunes temporades l'any—, els boscos caducifolis de ribera serpentegen entre penyes i donen pinzellades de frescor als territoris secs dels alzinars. Quan l'aigua no hi manca i hi ha sòl suficient, els boscos riberencs són de verns (*Lamio-Abnetum*), però al mig de les parts més amples o en els llocs amb massa poc espai s'hi fan les salzedes (*Saponario-Salicetum*). De totes maneres, sovint el rocam llimat per l'aigua no deixa prou sòl per al bosc de ribera, cosa que fa que alguns trams de riu se'n vegin desproveïts.

Aquest és el marc general que defineix la contrada, però en diferents llocs hi ha alguns trets particulars que acaben de donar-li riquesa i diversitat.

Per sobre dels 900 m d'altitud, en alguns obacs dels cims calcaris més orientals, des de la Mare de Déu del Mont i la Tossa d'Espinau fins al Bas-

segoda i el puig Escaleró, s'hi estableixen pinedes naturals de pi roig (*Primulo-Pinetum*), que suporten més bé que rouredes i fagedes la manca d'aigua per infiltració en la roca calcària. Aquestes pinedes són típiques d'indrets calcaris més aviat continentals del Pirineu, i tenen a l'Alta Garrotxa un dels enclavaments més orientals i de menor altitud.

Al llarg del sector central de l'Alta Garrotxa no hi ha només roques calcàries, sinó que també hi ha alguns petits afloraments de

roques de composició silícia (vegeu l'apartat de geologia). Això no tindria més importància si no fos que algunes plantes són molt sensibles a la composició química del sòl on arrelen, de manera que algunes (les calcícoles) no poden viure en substrats silícis, mentre que d'altres (les silicícoles) no poden viure en substrats calcaris. Això fa que la composició florística dels pocs indrets silícis de l'Alta Garrotxa sigui especial, perquè s'hi refugien plantes que no poden viure en els espais calcaris generals del territori. Tot plegat dona lloc a algunes variants silicíco-

Hortmoier: La part baixa de l'obaga del Bestrecà presenta una inversió tèrmica molt marcada, que hi fa possible la presència de rouredes de roure pènol humides.

XAVIER VÍNAS

les d'alzinar que es fan en els solells secs, però, el que és més important, permet l'establiment a les obagues d'algunes comunitats especials de plantes, com són les rouredes de roure africà (*Carici-Quercetum*) o, en algun punt aïllat de la vall de Can Menera, les landes de bruguerola (*Calluno-Genistion*). Els alzinars calcícoles es poden distingir molt bé dels silicícoles pel conjunt de plantes que acompanyen l'alzina, perquè tot i que aquest arbre viu tant en substrats silicis com calcaris, la resta de plantes és força diferent en ambdues menes d'alzinar. Pel que fa a les rouredes de roure africà, actualment es troben pràcticament totes substituïdes per castanyedes. El castanyer és un arbre apreciat perquè, fins fa molt poc temps, tenia

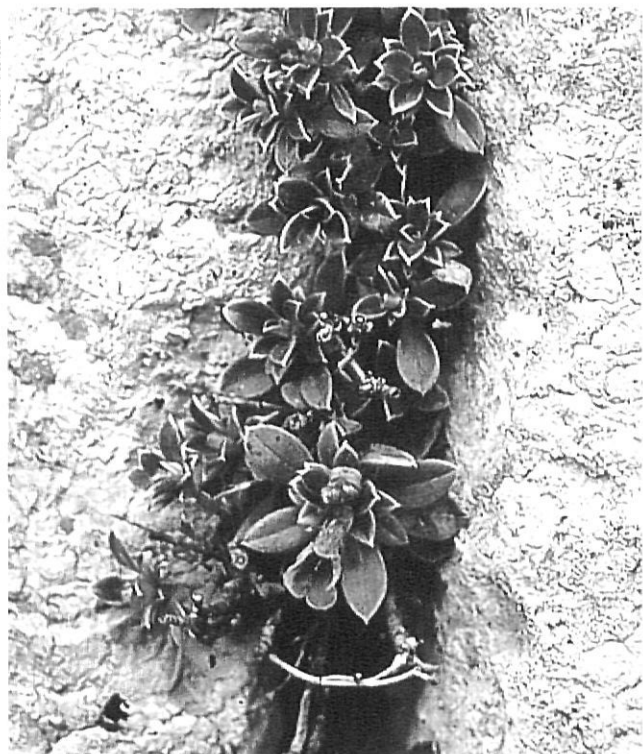
XAVIER VINAS

Solell del Mont: Els alzinars recobreixen densament els vessants de la major part de les muntanyes de l'Alta Garrotxa.

moltes aplicacions. Només viu en substrats silicis i necessita una humitat elevada, de manera que en el conjunt de l'Alta Garrotxa pot fer-se bé a molt pocs indrets. Però això sembla que els habitants de la zona ja ho havien descobert des de l'antiguitat, perquè al llarg de la història l'han anat plantant en tots els indrets de petita superfície que li són adients, i actualment la roureda originària de roure africà es troba només en petits enclavaments de la vall de Bianya. Des d'aquest punt de vista, són interessants els alzinars silicícoles i les castanyedes de Sant Aniol d'Aguja, de la vall de Riu, del Mont Petit-el Forn, de can Coll de Pincaró i de la vall d'Hortmoier, pel que representen d'enriquiment d'espècies i ecosistemes en el conjunt de l'Alta Garrotxa.

Les parts baixes de les obagues d'alguns massissos, com per exemple el Montmajor, el Bestrecà i el Serrat dels Boixos, són especialment humides perquè els pendents a cara nord són molt pronunciats. No obstant això, la base d'aquests vessants està situada a poca altitud, entre els 400 i els 600 m, i les fagedes no arriben a fer-s'hi. L'interès d'aquestes clotades rau, doncs, en el fet

Lithodora: *Lithodora oleifolia* és una espècie endèmica de l'Alta Garrotxa, és a dir, que no viu enlloc més del món.

XAVIER VINAS

XAVIER VIÑAS

Comanegra: Vista del vessant sud del Comanegra des del cim del Bestrecà. La part nevada coincideix, aproximadament, amb el límit entre el nivell de l'alzinar i el de la roureda. Abril del 1991.

que s'hi fan claps de roureda de roure pèrol (*Isopyro-Quercetum*), un bosc humit que, a les terres catalanes, es limita a aquests petits enclavaments de l'Alta Garrotxa, als plans d'Olot i de Bianya, a les obagues del Ter entre Sant Pau de Segúries i Sant Joan de les Abadesses i a la vall d'Aran. Als pendents del Bestrecà sobre Hortmoier, per acabar-ho de complicar, aquests boscos d'obaga es barregen amb les castanyedes que hem esmentat abans, fet que origina un mosaic complicat d'interrelacions entre alzinars, rouredes, castanyedes, boscos de roure pèrol i, fins i tot, fagedes, a causa de la confluència dels factors microclimàtics, geològics i edàfics determinats.

Una altra zona de l'Alta Garrotxa amb un gran caràcter és la vall de Ribelles. De relleu suau i obert, és domini potencial de rouredes de roure martinenc (*Buxo-Quercetum*), que hi ocupen àmplies superfícies. És una vall paisatgísticament equilibrada però aïllada, de difícil accés, fins al punt que es fa difícil de copsar que és el lloc d'on procedeixen les aigües que s'estimben pel salt del Brull i configuren la vall de Sant Aniol, de caràcter tan diferent.

Finalment, la ratlla esmolada com fulla de ganivet del cim del Bestrecà, a uns 1.000 m d'altitud, té també algunes característiques que la fan especial. Per començar, la presència entre les roques d'*Iberis sempervirens*, una espècie dels gespets alpins i subalpins dels solells dels Pirineus que té aquí una localitat aïllada i a

una altitud excepcionalment baixa. I per acabar, la presència d'uns prats ufanosos amb sudorn (*Festuca paniculata*), *Asphodelus albus* i *Pedicularis foliosa*, totes tres plantes raríssimes en el conjunt del territori garrotxí.

Pel que fa al pla conreat de Besalú, Sant Jaume, Montagut, Sales i Tortellà, cal remarcar la presència d'alguns claps d'alzinar amb roures i brolles de bruc d'escombres entre els conreus, així com la influència en la flora de les condicions climàtiques relativament càlides derivades de la comunicació directa amb la plana alt-empordanesa.

I del territori situat a redós del Montfàlgars, hem de fer esment, sobretot, de la presència de freixenedes (*Brachypodio-Fraxinetum*) i landes de bruguerola i de ginestell (*Ulicetalia*), que, com a resultat de la intensa activitat humana que s'hi desenvolupà fins fa ben poc temps, fan mosaics d'una bella harmonia amb prats de pastura (*Mesobromion*) i de dall (*Arrhenatherion*) distribuïts amb un gran sentit de l'oportunitat. Així mateix, tenen una gran importància biogeogràfica les surgències que formen escórrecs que regalimen pendent avall pels lloms suaus i que són el refugi d'una flora palustre interessantíssima. Malauradament, tot això està desapareixent a causa de l'abandó de les feines agrícoles en aquesta part de l'estatge muntà de l'Alta Garrotxa.

D'aquesta manera, tot plegat fa que la riquesa florística de l'Alta Garrotxa s'elevi a més de 1.400 espècies vegetals, algunes de les quals són endèmiques (no es fan enlloc més del món) o bé tenen a l'Alta Garrotxa un dels únics punts coneguts a la península Ibèrica, com passa per exemple amb *Polygala vayredae* (amb nom que fa honor al gran botànic olotí Estanislau Vayreda), *Lytchodora oleifolia*, *Peucedanum schotii*, *Dryopteris remota*, *Festuca occitanica* o *Festuca ochroleuca* subsp. *heteroidea*.

Xavier Viñas
és botànic.